

Filosofi på svenska: fallet *faith*

Evelina Edfors

Religionsepistemologer analyserar bland annat sådant som vad det innebär att ”ha *faith* i Gud” eller ”ha *faith* att allt ska lösa sig”. Just attityden *faith* är omätligt populär att analysera inom samtida engelskspråkig religionsfilosofi. Filosofer som Robert Audi, Lara Buchak, Daniel Howard-Snyder, Daniel McKaughan och J.L. Schellenberg har skrivit återkommande om *faith*-begreppet och *faith*-attitydens egenskaper. Men hur bör vi uttrycka oss om *faith* på svenska? Den frågan bemöter jag i denna artikel genom att undersöka om två översättningar av *faith* – ’tro’ och ’tillit’ – är överensstämmande med termen så som den används inom engelskspråkig filosofi.¹ Utifrån detta vill jag ta reda på om, och i så fall hur, vi inom svenskspråkig filosofi kan tala om *faith*.

Utifrån en begreppsanalys når jag slutsatsen att attityden *faith* inte kategoriskt bör benämnas som varken ’tro’ eller ’tillit’. Jag föreslår att vi i stället accepterar att *faith* är en komplex attityd som idag inte på ett adekvat sätt kan beskrivas på svenska med en enskild term. Jag argumenterar för detta genom att hänvisa till egenskaperna positiv evaluering, evidentiellt underläge, risktagande och lojalitet som alla är bärande element i *faith*-attityden. Jag kommer även fram till att *faith* är en attityd som finns både i religiösa och icke-religiösa sammanhang. Att attityden sällan uppmärksammas på svenska beror möjligen på att *faith* har en religiös konnotation, och därför tolkas som irrationell eller irrelevant i svenskspråkig filosofi. Jag föreslår tentativt nyttjandet av teknisk terminologi, alternativt en återupplivning av äldre språkbruk, för att komma åt denna attityd. Allra viktigast är dock att skapa en medvetenhet om attityden och termens innebörd.

Etymologi och översättning av *faith*

Innan vi påbörjar en analys av *faith* är en översikt på sin plats. Till att

1. Jag använder kursivering för att markera utländskt språk och enkla citattecken för att markera omnämning av svenskspråkiga termer. När jag markerar enskilda utländska termer använder jag bara kursivering och inga enkla citattecken.

börja med kan vi konstatera att *faith* är en attityd. Med 'attityd' menas i denna kontext kognitiva, affektiva och konativa förhållningssätt som en individ kan inta inför sig själv och sin omvärld. Utöver *faith* så är exempelvis visshet, hopp, längtan, tvivel och önskan attityder.

Den engelskspråkiga termen *faith* har sin etymologi i latinets *fides*, vilket beskriver ett tro-liknande tillstånd (Hoad 1996). Det kanske närmast besläktade ordet till latinets *fides* på svenska är det föråldrade verbet 'fidera', med betydelsen att betro eller att förlita sig på någon eller något (SAOB, band 8, 1924). Att använda termen 'fidera' som översättning av *faith* har åtminstone två problem: dels är det begränsat till en verbform (till skillnad från *faith* som kan fungera både som verb och substantiv) och dels är det så pass föråldrat att det riskerar att vara svårförståeligt för en svensk läsare och därmed kräva en separat utläggning bara för att etablera termens innebörd vid varje användning.

'Fidera' har ingen given plats i dagens svenska språk, men i stället har vi flera andra termer som används i översättning av *faith*. Några vanliga översättningar är 'tro', 'tillit', 'tilltro', 'tillförlitlighet', 'förtroende', 'trohet', 'förtrostan' och 'lojalitet'. Just översättningar till 'tro' och 'tillit' är relevanta att analysera närmare: 'tro' är den vanligaste översättningen och 'tillit' i bemärkelsen *trust* används ofta synonymt med *faith* på engelska. Dessutom överlappar betydelsen av 'tro' och betydelsen av 'tillit' med betydelsen av 'fidera'. Frågan är alltså om vi i filosofisk analys kan tala om *faith* på svenska med hjälp av 'tro' eller 'tillit' utan att förlora en del av innebörden i *faith*.

I följande analys använder jag både religiösa och icke-religiösa typfall av *faith*. Det är vanligt att skilja mellan propositionell *faith* (*faith-that*) och relationell *faith* (*faith-in*). För denna artikels syfte, nämligen en analys av *faith*-termens innebörd generellt, växlar jag mellan båda former. Jag är därtill främst intresserad av den samtida filosofiska användningen av termen, snarare än hur den används i vardagsspråk. Det finns en betydande överlappning mellan filosofisk och vardaglig betydelse av *faith*, men som är karaktäristiskt för vardagsspråket, är den vardagliga termen *faith* mångtydig och vag och inte filosofiskt brukbar utan hjälp av tydliga avgränsningar och definitioner.

Faith som tro

I klassiska religionsfilosofiska verk som översatts till svenska blir *faith* ofta 'tro'. I bland annat William James "The Will to Believe" (1896), som i originalspråk diskuterar *belief* och *faith*, översatts båda termerna till

'tro' i samlingsverket *Religionsfilosofiska texter* (Peterson 1999, s. 86–97).² Även i samtida svensk religionsfilosofi beskrivs *faith* som "tro". I Mikael Stenmarks *Religionskritik* (2023, s. 64–65) identifierar han fem olika användningar av 'tro', av vilka han likställer en med engelskans *faith*. Låt oss jämföra tro med *faith* för att se hur väl denna likställning fungerar.

Tro är ett välanalyserat och omtvistat begrepp. Jag kommer här inte presentera en närmare analys av vad tro innebär utan nöjer mig med att notera två antaganden om trons beskaffenhet som är förhållandevis vedertagna.

(TRO1) Att tro att p är att hålla p för sant, vilket innebär att tro är en attityd om sanningsvärdet av en proposition.

(TRO2) Ens tro att p bör stå i proportion till ens evidens angående p . Om man har övertygande skäl att inte tro att p , så bör man inte tro att p mot sitt eget bättre vetande.³

Om *faith*-termen refererar till samma attityd som tro, så bör *faith* alltså överensstämma med dessa två antaganden. Låt oss analysera dem ett i taget.

(FAITH-TRO1) Att ha *faith* att p är att hålla p för sant, vilket innebär att *faith* är en attityd om sanningsvärdet av en proposition.

En doxastisk tolkning av *faith* hävdar att *faith* innebär försanthållande och att *faith* därför har egenskapen av att vara sanningsriktad (Buchak 2017, s. 50). Förespråkare av en svagt doxastisk eller praktisk tolkning av *faith* framhåller dock även egenskaper i *faith* som de hävdar inte är sanningsriktade. Exempel på detta är Robert Audi som hävdar att man bland annat kan "ha *faith*" att ens vän kommer överleva en sjukdom utan att man vare sig tror eller inte tror att vännen kommer överleva (Audi 2011, s. 53). Att "ha *faith*" innebär här inte att man tar ställning till huruvida propositionen 'min vän kommer överleva sin sjukdom' är sann. Att "ha *faith*" att vännen kommer överleva sin sjukdom bör snarare likställas med 'jag ser det som önskvärt att min vän överlever sin sjukdom'.

Exemplet med den sjuka vännen framhäver två egenskaper hos *faith*: dels att *faith* inte nödvändigtvis innebär att man försanthåller *faith*-propositionen, och dels att *faith* innebär att man har en positiv inställning

2. Den religionsfilosofiska inriktningen fideism, från latinets *fides*, förklaras som "tro-ism" i samma samlingsverk (Peterson 1999, s. 71).

3. Jag använder termerna 'evidens' och 'evidentiellt underlag' i bred bemärkelse för att inbegripa alla typer av berättiganden och goda skäl att tro.

inför *faith*-propositionen. Således är *faith* en evaluerande snarare än propositionell attityd, alltså är (FAITH-TRO1) falskt. Antingen är *faith* inte tro, eller så är även (TRO1) ett felaktigt antagande om tro. Det finns nämligen en typ av tro (i bemärkelsen *belief*) som hävdas vara positivt evaluerande, precis som *faith*.

H. H. Price (1965) argumenterar för att det finns flera besläktade trosbegrepp i bemärkelsen *belief*. Dels har vi tro-att, som representerar en propositionell attityd, och dels har vi tro-på som inte enbart representerar en propositionell attityd, men också en evaluerande attityd. Detta kan vi se i meningar som 'jag tror på dig' och 'han tror på kärleken'. Price noterar dock att tro-på i vissa instanser inte är evaluerande: att tro-på tomten är en propositionell attityd snarare än en evaluerande attityd. Inte alla instanser av tro-på är alltså evaluerande, vissa är enbart propositionella. *Faith* kan därför vara ett mer representativt uttryck för evaluering, argumenterar Price (1965, s. 16–17, 20).

Stenmark (2023) gör en liknande åtskillnad mellan tro-på och tro-att, där tro-på är positivt evaluerande och samstämmigt med *faith* och tro-att är propositionellt och samstämmigt med *belief*. Notera dock att medan Price kan göra en skillnad mellan *belief-in* (tro-på) och *faith*, så har Stenmark inte terminologisk tillgång till denna skillnad på svenska. I och med att Stenmark likställer *faith* och tro-på, så innebär det att meningarna '*faith in God*' och 'tro på Gud' beskriver samma attityd inför Gud (Stenmark 2023, s. 65), vilket går emot Prices tolkning av skillnaden mellan meningarna '*faith in Santa*' och '*belief in Santa*', som inte beskriver samma attityd inför tomten.

Med stöd i denna jämförelse anser jag, tvärt emot Stenmark, att '*faith in God*' inte är synonymt med 'tro på Gud'. *Faith* inbegriper en evaluering som tro-på inte nödvändigtvis gör. Ta exempelvis meningen 'jag tror på demoner' som inte säger någonting om min eventuella evaluerande attityd inför demoner. Om jag däremot har *faith* i demoner så är jag positivt inställd till demoner. Det vore motsägelsefullt att hävda att "jag har *faith* i demoner, men jag hade föredragit att demoner inte existerade". Det är däremot inte motsägelsefullt att hävda att "jag tror på demoner, men jag hade föredragit att demoner inte existerade".⁴ Vi kan alltså inte kategoriskt översätta *faith* till 'tro-på' genom att anamma distinktionen tro-att som propositionell attityd och tro-på som evaluerande attityd. Tro-på ut-

4. Den som vill applicera detta på icke-religiösa sammanhang kan jämföra meningen 'jag tror på yttrandefrihet' (evaluerande attityd) med meningen 'jag tror på mänsklig klimatpåverkan' (propositionell attityd).

trycker ibland en positivt evaluerande attityd men det är inte tillräckligt för att hävda att tro-på är att likställa med *faith*, som alltid är en positivt evaluerande attityd och därtill inte alltid uttrycker ett försanthållande.

Även om *faith* i sin helhet är en evaluerande attityd som går bortom försanthållande, så kan *faith* fortfarande komma till på samma grunder som tro, och därav kunna klassas som tro-liknande. I så fall kan vi beskriva *faith* som en typ av tro, exempelvis ”positivt evaluerande tro”. Låt oss därför se om *faith* liknar tro på ett betydelsefullt sätt genom att se om *faith* är kompatibelt med (FAITH-TRO2).

(FAITH-TRO2) Ens *faith* att p bör stå i proportion till ens evidens angående p . Om man har övertygande skäl att inte ha *faith* att p , så bör man inte ha *faith* att p mot sitt eget bättre vetande.

Audis exempel med den sjuke vännen visar att *faith* inte är lika tätt bundet med godtagna skäl som tro är. Rationell tro har ju en direkt koppling till ens evidens: ju bättre evidentiellt underlag, desto starkare rationell tro. *Faith* däremot har en viss okänslighet inför evidens. Exempelvis kan fallet vara sådant att Audis vän sannolikt kommer dö av sin sjukdom, men Audi har *faith* att vännen kommer överleva ändå. I en religiös kontext kan det vara så att onskans problem pekar åt att det inte finns en allsmäktig, allgod, allvetande gud, men ändå kan du ha *faith* att en sådan gud finns. I båda fall går du bortom det evidentiella underlaget, det som kallas för att ta ett *leap of faith*. Allt annat lika skulle det inte vara rationellt att tro att Audis vän kommer överleva eller att det finns en allsmäktig, allgod och allvetande gud, men det i sig omöjliggör inte lämpligheten i att ha *faith* att vännen kommer överleva eller att ha *faith* i Gud.⁵

Det finns, åt andra hållet, situationer där det evidentiella läget är sådant att det är lämpligt att tro men inte lämpligt att ha *faith*. Lara Buchak (2014) hävdar att om man är säker på att p så är det inte lämpligt att ha *faith* att p . *Faith* är en attityd som är lämplig att inta när man inte har tillräckliga skäl att vara säker på p . Det evidentiella underlaget bör vara sådant att det fortfarande är möjligt att icke- p (Buchak 2014, s. 53). Denna restriktion finns inte för tro, där är relationen snarare den omvända: ju bättre skäl du har att tro, desto lämpligare är det att du tror. När det kommer till relationen till evidens skiljer sig alltså *faith* från tro.

5. Flera filosofer argumenterar för att det är möjligt med rationell *faith*. En central del i resonemanget är uppdelningen mellan praktisk och epistemisk rationalitet, där resonemanget lyder att *faith* kan vara praktiskt rationellt även när det har lägre epistemisk rationalitet. Rationaliteten förankras i att att ha *faith* är ett ändamålsenligt medel mot förverkligandet av ett mål. Se exempelvis Buchak (2014) och Dormandy (2023).

I religiösa kontexter är det tydligt att (FAITH-TRO₁) och (FAITH-TRO₂) är felaktiga: att ha religiös *faith* handlar i regel om att vara positivt inställd och hänge sig åt en gudom, även (kanske i synnerhet) på osäkra grunder. *Faith* har visserligen en kognitiv komponent som liknar tro (jämför 'tro på Gud' och '*faith in God*'), men denna kognitiva komponent är evaluerande och mer evidentiellt okänslig än tro. Detta gör *faith* så pass skild från tro att det vore missvisande att översätta *faith* till 'tro'.

Faith som tillit

Möjligen är det lämpligare att översätta *faith* till 'tillit' eftersom tillit är en positivt evaluerande attityd som går bortom tro. På engelska är tillit i bemärkelsen *trust* tätt förknippat med *faith* både filosofiskt och allmänt (McCraw 2015, s. 144). Vi har därför skäl att anta att 'tillit' och *faith* kan användas synonymt, trots att det inte är lika vanligt att översätta *faith* till 'tillit' i svenskspråkig filosofi. För att bedöma detta tar jag två antaganden om tillit och ser om dessa stämmer även för *faith*.

(TILLIT₁) Att ha tillit till X angående Y innebär att man är kognitivt, affektivt och beteendemässigt positivt inställd till X angående Y.

(TILLIT₂) Tillit och tvivel är motsatspar: att ha maximal tillit till X angående Y medför att man har minimalt tvivel till X angående Y och vice versa.

Eftersom tillit inte är ett lika välanalyserat begrepp som tro, så kommer jag vidareutveckla (TILLIT₁) och (TILLIT₂) i korthet i samband med analysen av *faith* i relation till tillit. Om *faith* kan likställas med tillit så stämmer det att:

(FAITH-TILLIT₁) Att ha *faith* till X angående Y innebär att man är kognitivt, affektivt och beteendemässigt positivt inställd till X angående Y.

En gängse förståelse av tillit är att tillit innehåller både kognitiva, affektiva och beteendemässiga komponenter. Den kognitiva komponenten innebär att man *tänker* att X är pålitlig, den affektiva komponenten innebär att man *känner* tillit till X och den beteendemässiga komponenten att man *agerar* utifrån att X är pålitlig (Zagzebski 2012, s. 37).⁶ Enligt Da-

6. Det finns flera olika tolkningar av innehållet i den kognitiva komponenten av tillit. Zagzebski (2012) benämner den kognitiva komponenten som "I believe x will get me y". McCraw (2015) argumenterar för att den kognitiva komponenten bättre förstås som en form av acceptans.

niel McKaughan tar sig *faith*-attityden samma affektiva, kognitiva och beteendemässiga uttryck: att ha *faith* berör både vad man tänker, bryr sig om, och gör, vilket McKaughan i sin analys av *faith* kallar för CAB (*Cognitive, Affective, Behavioral*) (2018, s. 197).

Både tillit och *faith* förstås med hjälp av familjelikhet, där det som förenar enskilda fall av tillit eller *faith* är att de liknar varandra utan att de är identiska. Varje enskilt fall av tillit eller *faith* behöver inte inkludera alla CAB-komponenter i lika stor utsträckning för att klassas som tillit eller *faith*. Säg att jag litar på eller har *faith* att du är en bra barnvakt. Skälet till detta kan exempelvis vara att jag känner till dina meriter som erfaren och kunnig barnvakt (kognitivt) eller att jag upplever dig som en vänlig och ansvarstagande person (affektivt), eller andra kognitiva eller affektiva skäl. Om jag inte anställer dig som barnvakt (avsaknad av beteendemässig komponent), så behöver det inte betyda att jag inte anser att du är en pålitlig barnvakt eller inte har *faith* att du skulle kunna göra ett bra jobb. För samtliga tre komponenter i min attityd till dig angående barnpassning är både *faith* och 'tillit' fullvärdiga termer för att beskriva attityden. 'Jag har *faith* att du är en bra barnvakt' och 'jag litar på att du är en bra barnvakt' ter sig vara fullt utbytbara meningar för att beskriva denna positivt evaluerande attityd.

Faith och tillit relaterar alltså till CAB-komponenterna på samma sätt och termerna *faith* och 'tillit' tycks därför beskriva samma attityd. Är detta tillräckligt för att dra slutsatsen att *faith* kan likställas med tillit? För att bedöma det granskar vi (FAITH-TILLIT₂) och ser om samstämmigheten finns där.

(FAITH-TILLIT₂) *Faith* och tvivel är motsatspar. Att ha maximal *faith* till X angående Y medför att man har minimalt tvivel till X angående Y och vice versa.

Det är både intuitivt och filosofiskt förankrat att tillit och tvivel är varandras motpol (Zagzebski 2012, s. 37). Säg att jag låter dig passa min dotter när jag ska bort på fest. Om jag litar på dig, så kommer jag inte sitta nervös hela kvällen och tänka på alla kriser som eventuellt uppstår och ringa dig stup i kvarten för att kontrollera om allt går bra. Tvivlet kan alltså underminera tilliten genom bristande affektiv komponent (jag är nervös), genom bristande kognitiv komponent (jag tänker att barnpassningen går fel) eller genom bristande beteendemässig komponent (jag ringer dig). Min attityd till din barnpassning befinner sig på en skala mellan maximal tillit och maximalt tvivel: jag kan däremellan lita på dig

halvmycket (jag är nervös, men lugnar mig genom att tänka på att du är en kunnig barnvakt) eller litegrann (jag är nervös och ringer en gång under kvällen, men inte mer). När jag befinner mig på en skala mellan tillit och tvivel gäller det att: ju mer tvivel, desto mindre tillit och vice versa.

Vid första anblick kan det antas att *faith* har samma relation till tvivel som tillit har eftersom *faith* har samma CAB-komponenter. Detta är en alltför hastig slutsats. Vi kan se på två exempel från religiös *faith*, ett historiskt och ett teologiskt, för att identifiera hur *faith* faktiskt förhåller sig till tvivel.

Moder Teresa är ett paradigmemempel på en historisk person som levde ett liv i stor *faith*. Inte lika välkänt är att hon under många år vändades av starka tvivel på Gud, vilka hon dokumenterade i brev och dagböcker. Daniel McKaughan (2018) analyserar hur Moder Teresas tvivel kunde vara kompatibelt med hennes *faith*. Fallet med Moder Teresa visar att en del av vad det innebär att ha *faith* är att ha en uthållig relation till Gud (*faith*-objektet). Moder Teresas *faith* bestod dels i tillit till Gud och dels i lojalitet till Gud. Vad hon ger uttryck för i sitt tvivel är en brist på affektiv och kognitiv komponent: hon varken tror eller känner för Gud. Detta till trots visar hon fortsatt lojalitet inför Gud. Tack vare lojaliteten kunde hon upprätthålla sin *faith* samtidigt som hon hade starka tvivel, argumenterar McKaughan (2018, s. 202). Så som jag läser McKaughan, är detta möjligt eftersom *faith* i betydelsen 'lojalitet' är en attityd som inte undermineras av tvivel. Lojalitet är en renodlat beteendemässig attityd och är inte beroende av en kognitiv och affektiv positiv inställning.

Det är ju dock möjligt att McKaughan, katolska kyrkan och folk i allmänhet har en skev bild av Moder Teresas lojalitet, en bild som upprätthålls för att skydda kyrkans intressen och hennes helgonstatus. Vi bör därför inte acceptera McKaughans resonemang enbart på dess egna meriter, utan i stället placera detta i en bredare teologisk förståelse för relationen mellan tvivel och *faith*.

Teologen Paul Tillich har argumenterat för att tvivel inte bara är kompatibelt med *faith*, utan är en essentiell del av *faith*: djupt tvivel bekräftar *faith*, som Tillich själv skriver (1957, s. 22). Tillich ser detta som en konsekvens av att *faith* involverar osäkerhet, risktagande och mod (1957, s. 16–17). Tvivel är oundvikligt i medvetet risktagande, eftersom risktagande handlar om att ta ett beslut på osäkra grunder. Tillichs resonemang är i samklang med Buchaks resonemang om att *faith* är medvetet risktagande i evidentiellt underläge, som diskuterades i invändningen mot (FAITH-TRO2). En rationell person kan inte helt bortse från det risk-

tagande som det evidentiella läget pekar på när denne intar en position av *faith*. Tvivel är på så sätt oundvikligt i (rationell) *faith*.

Även tillit involverar osäkerhet och risktagande, men vad som är karaktäristiskt för tillit är att när man intar en position av tillit så förbiser man eventuella risker och accepterar den sårbarhet som kommer med detta förbiseende (Baier 1994, s. 152; Faulkner 2023, s. 66). När man förbiser risker och accepterar sårbarhet minskas utrymmet för att känna starkt tvivel. Därför kan man inte både starkt tvivla och starkt lita på X angående Y: man kan inte samtidigt våndas över risktagandet och förbise det. Om vi godtar Buchaks, McKaughans eller Tillichs syn på *faith* – vilket jag anser att vi bör – så ser vi att man inte behöver bortse från eventuella risker för att inta en position av *faith*. På så sätt skiljer sig tillit från *faith*.

Min slutsats är alltså att attityderna *faith* och tillit har stora likheter men även vissa nyansskillnader. Både *faith* och tillit har positiva kognitiva, affektiva och beteendemässiga komponenter. Däremot har de olika relationer till tvivel: tvivel underminerar tillit men bekräftar *faith*. Att likställa tillit och *faith* vore därför missvisande.

Lösningsförslag och deras svagheter

Det går inte att undgå att *faith* är ett mångtydigt begrepp och en kort analys är inte tillräcklig för att summera den filosofiska debatt som råder kring *faith*. Mitt mål med ovanstående analys är helt enkelt att visa att det inte är tillräckligt att rakt av översätta *faith* till 'tro' eller 'tillit' eftersom en sådan översättning avsevärt påverkar tolkningen av vad *faith* innebär. Oavsett om man godtar argumenten för att *faith* skiljer sig från tillit och tro eller inte, så bör ovanstående genomgång visa på att en slentrianmässig översättning av *faith* till 'tillit' eller 'tro' är otillräcklig.

Detta problem är inte unikt för *faith*. Att språk skiljer sig från varandra, och att inte alla språk har ord för alla fenomen, är inte något utmärkande för svenskans brist på *faith*. Inom filosofin kryllar det av termer som inte med lätthet översätts till svenska, som *mind*, *agape* och *telos*. Värt att ta i beaktan är också att allt språk reducerar: även på engelska är termen *faith* en reduktion av vad det innebär att uppleva attityden som *faith* hänvisar till. Icke desto mindre är det viktigt att vara medveten om dessa svårigheter i filosofisk analys. Trots att både *faith*, tro och tillit är attityder med kognitiva komponenter så har de skillnader som bör beaktas när man ska analysera sådant som vad det innebär att *tro på*, *lita på* eller *ha faith* i någon. Det är viktigt i filosofisk kontext att vara medveten

om dessa skillnader för att kunna bedöma exempelvis risktagande, sårbarhet och rationalitet.

Eftersom *faith* har så många användningsområden på engelska så kan en pragmatisk lösning vara att översätta *faith* till olika ord i olika kontexter: *faith* kan beskrivas som en form av tro, tillit, lojalitet eller någonting annat, beroende på vad som är mest lämpligt i den kontexten. I filosofisk och religionsvetenskaplig text kan vi därtill göra en teknisk åtskillnad för att kunna använda samma ord för olika betydelser. Man skulle exempelvis kunna skriva *tro*₁ (propositionell) och *tro*₂ (evaluerande) eller *tillit*₁ (tillit *simpliciter*) och *tillit*₂ (religiös, lojal tillit).

Det finns åtminstone två problem med detta lösningsförslag: dels antas man bejaka *faith* som en typ av tro eller tillit, och dels förlorar man den gemensamma konceptuella grunden för *faith* som finns på engelska. När den kopplingen förloras i översättningen kan vi inte tala om en och samma attityd med flera egenskaper och uttryck.

En annan lösning är att återuppliva 'fidera' och låta det fungera synonymt med verbformen av *faith*, men detta skulle som konstaterat fordra en omväg i form av utläggningar av ordets betydelse. En tredje lösning är att använda den engelskspråkiga termen i svensk text, så som jag har gjort här. Detta ser jag dock som en nödlösning och att ha detta som norm vore att behandla svenskspråkig filosofi slapt.

Synliggörande av en blind fläck

Låt mig vara tydlig med att detta är ett kommunikationsproblem, snarare än ett problem som bottnar i svenskspråkigas förmåga att uppleva en risktagande, evaluerande attityd som skiljer sig från tro och tillit. Möjligtvis är detta en blind fläck i svenskspråkig filosofi för att *faith*-begreppet har en religiös konnotation och därför anses attityden vara mestadels irrelevant eller kategoriskt irrationell. I praktiken är *faith*-attityden vanligt förekommande i mellanmännskliga relationer och i rationella överväganden både inom och utanför religion. Med denna analys vill jag uppmärksamma att engelskspråkig filosofi har en term som skulle kunna vara till hjälp för svenskspråkiga filosofer för att sätta ord på den attityd vi möjligtvis har när vi förhåller oss till sådant som en väns överlevnad, barnvakter eller Gud.

Även om majoriteten av filosofin som bedrivs av svensktalande filosofer likväl bedrivs på engelska så bör vi kunna filosofera på svenska för att levandehålla filosofin för svensktalande. Filosofin och religionsveten-

skapen bör ta i beaktande att när man rakt av översätter *faith* till 'tro' eller 'tillit' så missar man komplexiteten i *faith*-attityden. Att hänge sig, ta medvetna risker och acceptera tvivel är tre av de saker som går förlorande om vi inte har ett analyspråk för attityden *faith*. Det är min förhoppning och ansträngning att vi ska kunna tala om detta, om det så än är genom teknisk terminologi, svengelska eller återupplivandet av föråldrat språkbruk, för både språket och filosofin blir fattigare när vi inte anstränger oss för att sätta ord på attityder vi upplever och bevittnar.⁷

Litteratur

- Audi, Robert. 2011. *Rationality and Religious Commitment*. Oxford: Clarendon Press.
- Baier, Anette. 1994. "Sustaining Trust". I *Moral Prejudices: Essays on Ethics*. Cambridge, Mass: Harvard University Press.
- Buchak, Lara. 2014. "Rational Faith and Justified Belief". I *Religious Faith and Intellectual Virtue*, red. Laura F. Callahan och Timothy O'Connor. Oxford: Oxford University Press.
- Buchak, Lara. 2017. "Reason and Faith". I *The Oxford Handbook of the Epistemology of Theology*, red. William J. Abraham och Frederick D. Aquino. Oxford University Press.
- Dormandy, Katherine. 2023. "Rational Faith: How Faith Construed as Trust Does, and Does Not, Go Beyond Our Evidence". *The Monist* 106, nr 1, s. 72–82.
- Faulkner, Paul. 2023. "On the Nature of Faith and Its Relation to Trust and Belief". *The Monist* 106, nr 1, s. 61–71.
- Hoad, T. F. 1996. *The Concise Oxford Dictionary of English Etymology*. Oxford: Oxford University Press.
- McCraw, Benjamin, W. 2015. "Faith and Trust". *International Journal for Philosophy of Religion* 77, nr 2, s. 141–58.
- McKaughan, Daniel. 2018. "Faith Through the Dark of Night: What Perseverance Amidst Doubt Can Teach Us About the Nature and Value of Religious Faith". *Faith and Philosophy* 35, nr 2, s. 195–218.
- Peterson, Michael och Ulf Zachariasson. 1999. *Religionsfilosofiska texter*. Nora: Nya Doxa.
- Price, H. H. 1965. "Belief 'In' and Belief 'That'". *Religious Studies* 1, nr 1, s. 5–27.
- Stenmark, Mikael. 2023. *Religionskritik*. Stockholm: Dialogos förlag.
- Svenska Akademiens ordbok, Band 8*. 1924. Under ordet "fidera". https://www.saob.se/artikel/?unik=F_0443-0146.35yV
- Tillich, Paul. 1957. *Dynamics of Faith*. New York: Harper & Row.
- Zagzebski, Linda. 2012. *Epistemic Authority: A Theory of Trust, Authority, and Autonomy in Belief*. New York: Oxford University Press.

7. Tack till doktorandseminariet vid Teologiska institutionen, Uppsala universitet, och till forskarskolan i religionsfilosofi, där tidigare versioner av denna artikel har ventilerats. Tack också till Conrad Bakka för hjälpsamma kommentarer på artikeln.